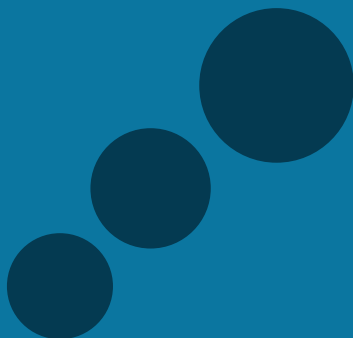

Att se och samtala om film

EN VÄGLEDNING FÖR FILMCIRKLAR

Hej!

Du kanske gillar att se på film med dina vänner? Ni kanske har en bokcirkel och vill börja se och prata om film tillsammans också? Då är den här vägledningen rätt för dig!

Ett sätt att uppleva mer är att prata om det vi ser och för att göra det lättare att börja prata om film har den här broschyren kommit till. Här får du möjlighet att lära dig mer om filmens unika bildspråk och berättartekniker. Varje avsnitt erbjuder både information och förslag på frågor som ni kan diskutera gemensamt utifrån era filmupplevelser. Det är helt ok att hoppa fram och tillbaka och välja olika avsnitt utifrån film och intresse!

Det finns många olika sätt att ta del av film, exempelvis genom att gå på bio, se på dvd hemma eller streama film på dator eller via olika smarta lösningar. Tekniken utvecklas hela tiden, och från 2019 kan du inte bara låna DVD:er på ditt folkbibliotek, utan också streama film. På HelGe bibliotekens gemensamma webbplats helGebiblioteken.se kan du undersöka möjligheterna att gratis streama film för barn och vuxna från Cineasterna.com. Prata med någon på ditt bibliotek, så kan du få veta mer om bibliotekens filmverksamhet, streaming, utlåning och programverksamhet.

Innehåll

Introduktion	4
Att analysera en film	5
Före, efter och omkring filmen	6
Filmens språk – att berätta med rörliga bilder	7
Genre	15
Eftersnack	17
Avslutningsvis	18

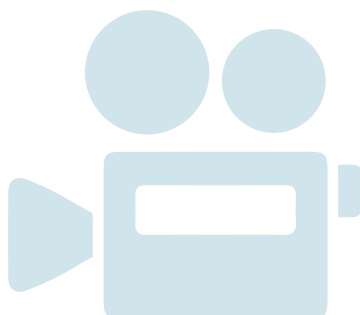
Att se och samtala om film

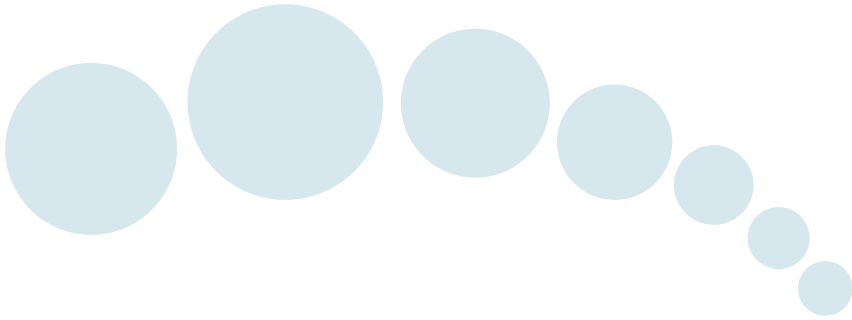
En vägledning till hur du tillsammans med andra kan fördjupa din upplevelse av en film du ser – hur filmen kan bli utgångspunkten för ett givande samtal som ger er ökad kunskap och gemenskap.

Introduktion

Film är ett medium som vi alla kommer i kontakt med på ett eller annat sätt – i begreppet film kan inkluderas all rörlig bild, som tv-serier, reklamfilm, dokumentärfilm och så vidare. I den här vägledningen kommer det främst att fokuseras på det vi kallar spelfilm, alltså dramatiserade fiktiva berättelser. För den som vill fördjupa sig i fenomenet filmad litteratur – där en bok har blivit film – finns en särskild vägledning *Att se och samtala om bok och film*.

Genom att se film tillsammans och sedan diskutera det man sett, på samma sätt som i den klassiska bokcirkeln, ger filmupplevelsen flera dimensioner. I samtal med andra och genom socialt utbyte kring en gemensam upplevelse växer värdet av den. Att analysera filmen och *hur* den påverkar oss till denna upplevelse lär oss också något om hur film som medium och konstform fungerar – och i förlängningen av hur berättelser och budskap konstrueras. Med hjälp av det kan vi bättre förstå oss själva och vår omvärld.

Att analysera en film

Film är ett språk, och precis som talat eller skrivet språk så består den av ord och meningar som byggs samman till en berättelse. Filmberättelsen uttrycks på flera nivåer, eftersom den arbetar med flera olika uttrycksmedel – ljud, bild och skådespeleri gör språket levande, direkt och flerdimensionellt på ett sätt som skiljer filmen från till exempel litteratur eller (still)bildkonst. Berättandet sker alltså på flera plan och med olika metoder som kompletterar varandra.

För att kunna förstå hur filmen bär sig åt för att berätta en historia – vad filmens olika ord och meningar har för betydelse och hur de säger det de säger – kan man analysera filmen. Detta sker genom att bryta ned den och undersöka berättandet inom de olika dimensionerna. Hur arbetar kameran och hur påverkar bildens utseende oss? Hur används ljudet för att skapa stämning eller förstärka något? I vilka miljöer utspelar sig olika scener, vilka saker och färger finns i bild och hur kan de tolkas? Vilka skådespelare har man valt till rollerna och hur gestaltar de dessa?

Att analysera film behöver inte vara svårt och det behöver inte göras på ett avancerat filmvetenskapligt sätt. På samma sätt som vi kan diskutera en bok utifrån vår egen upplevelse av läsningen, kan vi med utgångspunkt i det vi ser och känner analysera en film. En analys består i grund och botten helt enkelt av att sätta ord på det vi läser/ser och att byta våra egna ord med andras för att få syn på olika sätt att tolka berättelsen. En tolkning är alltid personlig och det finns inget rätt eller fel – däremot kan utbyte av tankar och tolkningar vidga våra perspektiv på både filmen/boken i sig och på konstnärliga upplevelser och till och med livet i stort.

Före, efter och omkring filmen

En film kommer sällan till oss utan att vi får någon som helst kunskap om vad det är för film vi ska se. Om vi ser den på tv/ skärm finns åtminstone en bild och en kort introduktion, ser vi den på dvd finns ett dvd-omslag och ser vi den på bio så finns det filmaffischer. Vi kanske också har sett en trailer som presenterar filmen och dess innehåll.

Ibland kan det vara givande att prata lite om förväntningar innan man ser filmen. I grupp kan det mycket väl visa sig att man har olika förväntningar eller uppfattar olika saker i det material och den information som finns kring filmen.

Diskutera

Vad säger bilder och text om filmen ni ska se? Hur tolkar ni sådant som bildinnehåll, färger, typsnitt på text och andra detaljer i till exempel affisch eller dvd-omslag? Vad inger "designen" kring filmen för känsla och vilka förväntningar får ni?

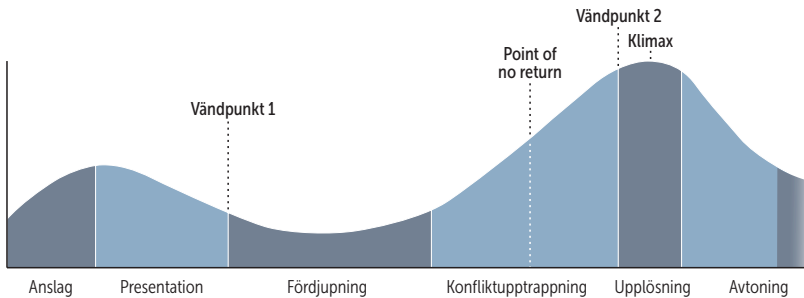
Har någon sett en trailer eller något klipp ur filmen? Vad fick man veta där?

Diskutera efter att ni har sett filmen om era förväntningar och det ni gissade stämde. Hur passade sådant som bilder, färger och typsnitt filmen – framkallade de samma associationer och känsla som själva filmen återgav?

Filmens språk – att berätta med rörliga bilder

Man kan lite grovt dela in de delar som filmberättande består av i följande kategorier: **Dramaturgi, karaktärer, bildkomposition, klippning och montage, ljud och Mise-en-scène.**

Dramaturgi handlar, precis som i skönlitteraturen, om hur själva berättelsen är uppbyggd – i vilken ordning händelser inträffar och hur de förhåller sig till varandra. En filmisk berättelse har precis som alla berättelser en början, en mitt och ett slut. Hur händelseutvecklingen och spänningsdynamiken ser ut under den längsta mittfasen kan skilja sig åt mellan olika berättelser, men det finns så gott som alltid en huvudkonflikt som på något sätt eskalerar för att lösas upp i slutet.

Diskutera

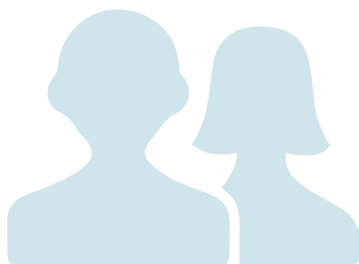
Vad händer under filmens första kvart? Vilka personer möter vi, vad får vi veta om dem och kan vi ana åt vilket håll händelseutvecklingen ska gå? Vilken är filmens huvudkonflikt, vilka personer är inblandade och hur påverkar deras agerande de vändningar handlingen tar? Vad är berättelsens *point of no return* – den punkt i handlingen där slutet "läses" och ingen annan möjlig lösning av konflikten längre finns? Finns det något alternativt slut och hur hade *point of no return* behövt se ut för att det skulle sluta så?

Precis som i en roman finns det **karaktärer**, det vill säga personer, i filmen kring vilka handlingen kretsar.

Diskutera

Vilka är karaktärerna och hur är de? Vad har de för goda respektive dåliga egenskaper? Hur uttrycks dessa egenskaper i karaktärernas handlingar? Vad har karaktärerna för relationer till varandra och hur är det en del av huvud- och sidokonflikter? Förändras relationerna under berättelsens gång och vad beror det på?

Bildkomposition är unikt för bildkonst och är en viktig del i hur något skildras i bild, oavsett om det handlar om stillbild eller rörlig bild. I filmen kan en och samma scen innehålla många bilder för att visa ett skeende, eftersom kameran är rörlig och bilderna dessutom kan klippas och monteras i efterhand. Kameran kan placeras långt ifrån objektet och visa en hel miljö där en människas hela kropp får plats (helbild), vara halvnära så att en halv kropp syns (halvbild) eller komma så nära att bara ansiktet eller en detalj ryms i bildrutan (närbild och extrem närbild). Dessa olika avstånd avgör dels hur mycket information vi ser i en och samma bild, dels hur vi påverkas känslomässigt av bilden. En närbild av ett ansikte kan tydligare visa intimiteten i en känsla, medan en helbild visar kroppsspråket och miljön runt omkring.

Kameravinkel spelar också roll för hur vi uppfattar en bild och ett skeende. Exempelvis kan kameran filma något eller någon uppifrån så att vi som publik får överblick, eller rakt från sidan så att vi mer betraktar en händelse eller ser på en tavla. Kameran kan

också arbeta med *point of view* där något skildras ur (en av) karaktärernas ögon – vi som publik ser händelserna framför oss som om vi vore karaktären och hamnar därmed "inne i" filmen.

Diskutera

Vilka helbilder minns ni från filmen? Vad syntes i dem – hur mycket av miljön runt omkring fanns i bildrutan? Vilka närbilder minns ni och vad berättade de? Vid vilka tillfällen rörde sig kameran – zoomade den in eller ut någon gång och vad hade det för effekt på hur ni såg scenen? Fanns det någonting som filmades ur *point of view* och varför tror ni man valt att skildra just det ur just den karaktärens ögon?

Klippning och montage har också med det bildmässiga att göra. Film är som ett pärlband av bilder och i vilken ordning pärlorna träs på tråden är noga uttänkt. En bild/ett klipp är en kameravinkel, och varje scen kan därför bestå av många klipp. Ibland klipps det fram och tillbaka mellan två olika scener, så kallad korsklippning, vilket ofta används för att gestalta att två saker sker samtidigt på olika platser. Hur långa klippen är påverkar också tempot i filmens berättande – korta snabba klipp driver upp tempot medan långa klipp ger en långsammare känsla.

Diskutera

Spela en kort scen och räkna antalet klipp. Pausa varje gång det klipps och sätt ord på vad som syns i bild, vilken vinkel kameran har, om den rör sig och så vidare. Diskutera hur ni upplever att tempot i klippningen och klippens ordning påverkar er uppfattning om vad som berättas i scenen. Prata också om andra filmer ni sett och försök dra er till minnes om de hade många korta klipp eller mycket längre klipp. Kan det finnas något samband alls mellan genre (typ av film) och klippning? Är det till exempel vanligare med en viss typ av klippning i actionfilmer respektive lågmälda dramafilmer?

Ljud är en viktig komponent i filmberättandet, men ofta en som vi inte lägger märke till lika aktivt som till exempel bildkomposition eller skådespeleri. I film talar man om tre typer av ljud. *Dialog* inbegriper det karaktärerna säger till varandra och det en eller flera karaktärer "tänker högt" (inre monolog) eller berättar för oss i publiken (voice over). *Ljud-effekter* är allt ljud förutom prat, till exempel steg, trafikljud och fågelsång. *Musik* kan vara musik som spelas i själva berättelsen (som karaktärerna hör) eller musik som är en del av det "yttre" berättandet och som bara vi i publiken hör.

Diskutera

Vilka ljud minns ni efter att ni sett filmen? På vilket sätt bidrog ljuden till att förstärka berättelsen? Var filmen "tydlig" i sitt ljudberättande, det vill säga upplevde ni ljud som starka och viktiga eller var filmen "tyst"? Minns ni någon särskild scen där ljudet utmärkte sig, till exempel genom att musiken var extra väl vald, ljudeffekterna påverkade upplevelsen starkt eller det förekom plötsliga eller oväntade ljud? Minns ni någon bild där innehållet i bilden gav ett annat intryck än det ljud (eller tystnaden) som ackompanjerade den?

Mise-en-scène omfattar alla de fysiska element som utgör byggstenar i filmens språk. Hit hör scenografi, mask och kostym, ljussättning, special-effekter och skådespeleri.

Scenografi är det som ingår i den övergripande miljön i filmen och i varje scen, exempelvis möbler och saker. *Ljussättning* avser hur ljuset används i bilden – hur starkt det är, vilken kvalitet det har och varifrån det kommer är alla faktorer som påverkar hur vi uppfattar miljön och stämningen i filmbilden.

Diskutera

Vilka är filmens olika miljöer och hur gestaltas de? Berättar de olika miljöerna och sakerna något om karaktärerna? Hur är ljuset och färgskalan i olika scener, och i filmen som helhet? Vad inger de olika platserna för känsla, vad finns där och vad är det som utspelar sig där? Representerar eller symboliserar de olika miljöerna något särskilt? Vilka miljöer är vanliga i olika typer av filmer – till exempel actionfilmer, romantiska komedier eller äventyrsfilmer?

Specialeffekter inbegriper eventuella kulisser och datoranimationer. Utveckling av specialeffekter för film har gått fort sedan 1970-talet och idag är specialeffekter mycket avancerade och finns på ett eller annat sätt i många filmer. Med specialeffekter kan "det omöjliga" göras, det vill säga skapa miljöer eller handlingar som inte är fysiskt möjliga, men de kan även användas till att förenkla arbetet med filmen eller förstärka önskade effekter såsom väder.

Diskutera

Fanns det några uppenbara specialeffekter i filmen och hur tror ni att de har gjorts? Vilka olika typer av specialeffekter känner ni till och har sett i filmer? Är det någon/några av er som spelar dator-/tv-spel? Diskutera då hur specialeffekter på film liknar respektive skiljer sig åt från spelvärlden (som ju kan sägas enbart bestå av specialeffekter).

Mask och kostym handlar om hur karaktärerna framställs rent utseendemässigt – vad de har på sig, vad de har för frisyrt och utseende. Varje klädesplagg, frisyrt och sminkdetalj är noggrant uttänkt för att bidra till hur en karaktär uttrycks och framstår.

Skådespeleriet är mänsklig gestaltning av berättelser och är specifikt för film och teater. Skådespelaren använder sin kropp och röst för att levandegöra karaktärerna i berättelsen. Vilka skådespelare som väljs till en viss film, och hur regissören väljer att modellera deras gestaltning, har en avgörande inverkan på hur vi uppfattar karaktärerna i filmen.

Diskutera

Vilka kläder och saker hör till de olika karaktärerna? Vad säger deras utseende och ägodelar om dem? Vilka "klichéer" och vilka oväntade grepp kan ni eventuellt identifiera vad gäller relationen mellan hur en karaktär framställs och hur den handlar/har för funktion i berättelsen? Vad gör skådespelarna med röst, kroppsspråk etc. för att gestalta egenskaperna hos de olika karaktärerna? Vad tycker ni om skådespelarinsatserna – är de trovärdiga, överdrivna eller intetsägande? Känner ni till andra skådespelare som ni hellre skulle ha sett i en viss roll? Beskriv varför!

Genre

Genre är ett begrepp för att beskriva vilken sorts film det handlar om. Exempel på genrer är actionfilm, sci-fi, drama, komedi och thriller. Ibland kombineras genrer och blir en sorts egen "undergenre", exempelvis romantisk komedi, melodram eller actionthriller.

Olika genrer har olika konventioner, det vill säga det finns ofta ett "grundmönster" för en viss sorts film och vissa element som nästan alltid ingår för att filmen ska kunna klassificeras som det ena eller det andra. Om film är ett språk så skulle man kunna säga att genre är filmens dialekt – vissa saker uttrycks på ett sätt i en actionfilm, liksom den romantiska komedin rör sig med andra uttrycksmedel. En actionfilm har ett högt tempo, både i handlingens utveckling och i hur bilderna visas. Korta, snabba klipp och många specialeffekter ges oss känslan av fart och intensiv, fysisk dramatik. Den romantiska komedin har ljusare och gladare färger än en thriller eller sci-fi-film. Musiken är ofta känslösam och medryckande – glada poppiga låtar samsas med melankoliska ballader, för att ta några exempel.

En film kan befinna sig i gränslandet mellan olika genrer och genrebegreppet är därmed inte entydigt, utan delvis en fråga om tolkning och referensramar.

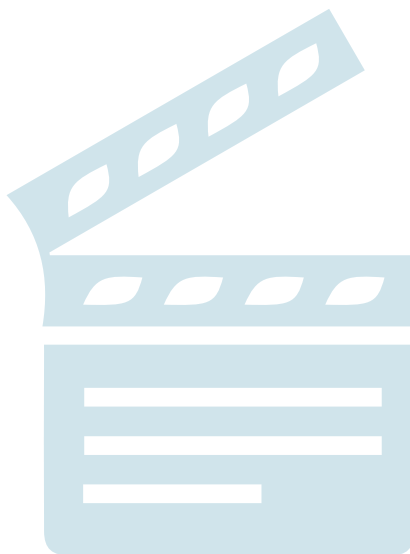
Diskutera

Vilken/vilka genre(r) upplever ni att filmen ni sett hör till? Motivera genom att referera till andra filmer ni sett inom genren och beskriv vad som är gemensamt för filmerna.

Diskutera hur man kan förstå och definiera "blandgenrer". Använd exempel på filmer ni sett och jämför.

Vad är det för skillnader mellan actionkomedi, actionthriller och ren actionfilm? Vilka skillnader och likheter tycker ni att det finns mellan så kallade rysare och thrillers?

När är en komedi en romantisk komedi? Vilka uttrycksmedel är gemensamma och vilka skiljer sig åt? Hur "roligt" måste ett drama vara för att ni ska uppfatta det som en komedi?

Eftersnack

När ni har sett filmen kan det vara spännande att ganska omgående sätta ord på er upplevelse. Film väcker känslor och tankar och får oss ibland att skapa oss nya perspektiv på saker och ting. Prata med varandra om era omedelbara reaktioner på filmen.

Vilka känslor har ni upplevt under filmens gång? Vad var det som fick er att känna sig eller så – bild, ljud eller andra specifika ord ur filmspråket, eller helheten? Fanns det någon scen som berörde er extra mycket – som ni minns starkast efteråt? Varför just den scenen och vad minns ni? Vad tänkte ni när ni såg den?

Hur kände ni inför de olika karaktärerna? Var det någon ni gillade/ogillade mer än andra och varför?

Något som delvis hänger ihop med genre och delvis med själva berättelsen är filmens tematik, eller dess "innehåll" om man så vill. Precis som när vi läser en bok uppfattar vi för det mesta en sorts helhetligt "budskap", något som filmen vill förmedla. Detta går att sammanfatta i några meningar och utgår ofta vilka föreställningar vi har om världen och att vara människa. Ett vanligt tema i romantiska komedier är "kärleken övervinner allt". Det kan också handla om frågeställningar – är dödsstraff berättigt ibland? Hur långt är en människa beredd att gå för att rädda sig själv? Inte sällan bygger konflikter i berättelser på just moraliska dilemman.

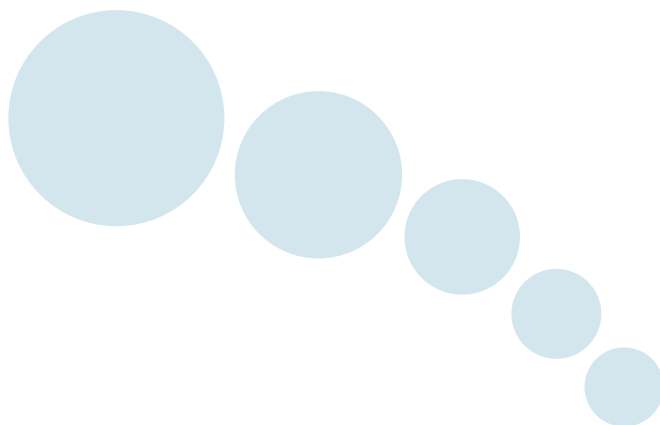
Diskutera

Vad ni uppfattar som filmens tema eller "kärnfråga". Detta kan upplevas olika av olika personer. Hur presenteras temat? Hur gestaltas de olika delarna i det? Går det att koka ned berättelsen till en fråga som är mer allmängiltig än just den här filmberättelsen? Vilka andra historier (filmer eller böcker) har ni tagit del av som bearbetar samma fråga eller tema? På vilket sätt liknar och skiljer sig de berättelserna från den här filmen?

Avslutningsvis

Att se och samtala om film kan göras på många sätt och det finns inga rätt eller fel. Ni som ska titta och prata om filmen kan naturligtvis göra det på det sätt som ni själva tycker är givande.

Den här vägledningen ger ett par tips på hur ni kan "komma bakom" filmens yta och den direkta upplevelsen den ger er, och förstå hur filmskaparna arbetar med filmspråket för att kommunicera med er som tittare. Hur vi sedan tolkar olika ord och meningar som filmspråket uttalar – ja, det är delvis en individuell fråga, och det är just det som gör det så intressant att se film tillsammans och föra ett samtal om vad det är vi har sett. På så sätt möter vi både filmen som konstform, oss själva och varandra.

Om projektet

Biblioteken i Gävleborgs län samarbetar med Kultur Gävleborg för att fler ska kunna uppleva mer film. Under en treårsperiod från 2018–2020 förmedlar Kulturrådet medel till kommunerna för att öka bredd och tillgänglighet till biblioteken. Ett av projekten som fått stöd inom Stärkta bibliotek är det gemensamma filmprojektet i Gävleborgs län. Den här vägledningen är framtagen inom ramen för projektet.

Vägledningen är skriven av Maria Katerine Larsson, barnkulturvetare och filmpedagog.

Bildindex

Bilderna i denna handledning har vi, om inget annat anges i parentes efter filmtitel, fått för användning i marknadsföringssyfte av Cineasterna/Förlag Ett.

Titelsida: Martha och Nikki (Folkets Bio), 120 slag i minuten (Folkets Bio), Atomic Blonde, Beast (Folkets Bio), Bobbi Jene (Folkets Bio)

Sida 6: Sommaren med Monika

Sida 8: Captain Fantastic

Sida 9: The Miseducation of Cameron Post (Njutafilms)

Sida 10: Flickorna i Rochefort

Sida 12: Amour

Sida 13: The Hateful Eight

Sida 15: Atomic Blonde

